

ОЛЕКСАНДРА АНТОНІВНА СЕРБЕНСЬКА: ЛЮДИНА, УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ

ЕНЕРГІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Володимир Мельник

*ректор Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Олександра Антонівна Сербенська – відомий український мовознавець, талановитий педагог, ґрунтовний дослідник мовотворчості журналістів. У її доробку понад 280 наукових, науково-публіцистичних і науково-методичних праць; з них 40 видань – це монографії, підручники, навчальні посібники, словники, довідники, брошури. У колі наукових зацікавлень О. А. Сербенської – лексикологія, термінологія, стилістика, культура мови, комп'ютерні технології. Велику увагу дослідниця приділяє особливостям функціонування української мови у сфері ЗМІ. У науковий обіг професорки Сербенської органічно увійшли назви з компонентом «лінгвістика»: психолінгвістика, соціолінгвістика, комунікативна лінгвістика, етнолінгвістика, нейропсихолінгвістика, лінгвонаціологія, інтерлінгвістика, пресолінгвістика, лінгводидактика та ін.

На межі нашого століття Олександра Антонівна інтенсивно працює над посібником для майбутніх працівників ЗМІ і у співавторстві з колегами факультету журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка видають «Українська мова. Практикум» (1983, 1990). А згодом це видання, суттєво доповнене, виходить як навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти (2000, 2001). Прихильно сприйняла російськомовна громадськість України посібник «Украинский язык для начинающих. Українська мова для початківців» (1990, 1991, 2000), виданий у співавторстві з проф. З. Терлаком.

Результати науково-теоретичних пошуків для розкриття теми «мова в людині» та «людина в мові», основні ознаки мовної особистості О. А. Сербенська ґрунтовно розкрила у працях «Мовна особистість і шляхи її формування в інтерпретації професора Івана Огієнка» (1992), «Проблеми мови і політики в працях професора Романа Смаль-Стоцького» (1992), «До проблеми формування мовної особистості і національно-мовної свідомості» (1993), «Образ українського журналіста в інтерпретації Івана Кедрина» (1994). Особливості мовотворчості журналіста як мовної особистості схарактеризовано у низці підручників і навчальних посібників – «Викладання української мови в контексті сучасних вимог» (1998), «Практикум з курсу «Українська мова в засобах

масової інформації» (1998), «Культура усного мовлення. Практикум» (2003), «Основи телевізійної творчості. Практикум» (2007). У книзі «Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей» (2001) Олександра Сербенська тлумачить складні питання розвитку й утвердження української мови у суспільно-політичному житті нації, з'ясовує суть інноваційних процесів, обґрунтовує потребу консолідації зусиль для вироблення правописних норм, що ґрунтуються на фонетично-морфологічних засадах української мови.

У працях «Культурологія мовленого слова: звуковий лад мови як феномен національної культури» (1999), «Феномен усного мовлення» (2000), «Роль аудіовізуальних засобів у творенні звукового образу Держави» (2001), «Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей» (2001), «Культура усного мовлення. Практикум» (2003, 2004) О. А. Сербенська детально схарактеризувала особливості функціонування живого слова на різних етапах історії українського народу, розкрила роль державно-політичних заходів для відродження українського усного публічного мовлення в нашу епоху. Для порівняння використовує факти з історії культури інших європейських народів.

Три видання навчального посібника «Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити» (1994, 2011, 2017) (О. Сербенська – співавтор, її загальна редакція) є оригінальним, архіважливим соціо-психолінгвістичним дослідженням мовного простору України. Різні мовні «покручі» проникли в електронні засоби масової інформації, у рекламу, пісенну творчість, художню літературу, суржикізи стали звичними у мові політиків. В «Антисуржику» подано відповідні коментарі нормативного характеру (акцентні, лексико-фразеологічні, морфологічні, синтаксичні), додано словничок ненормативних слів і словосполучень, а також подано їхні правильні варіанти. Вперше до «Антисуржика» підготовлено комп'ютерний тренажер, а складовою частиною практикуму «Культура усного мовлення» є навчально-методичні матеріали в інтернеті. «Антисуржик» став першим посібником з культури сучасної живої української мови і досі залишається в переліку найкращих видань, рекомендованих для удосконалення мовної компетенції.

Вагомим є науково-дослідницький внесок професорки Сербенської у сучасну франкіану. Вона опублікувала понад 30 статей і тез про багатогранну творчість Івана Франка, які передували виданню у 2006 р. монографії «Мовний світ Івана Франка. Статті, роздуми, матеріали». У цій фундаментальній праці створено лінгвістичний портрет Велетня духу. Фахово розкрито цілісну Франкову концепцію єдності мови й духовності народу, ґрунтовно схарактеризовано погляди Івана Франка на журналістику як особливий вид суспільної діяльності, акцентовано увагу на його вимогах до особистості журналіста. Спостереження О. Сербенської над проблемами мовної комунікації в аспекті практики і теоретичних засад Франка-журналіста дало змогу актуалізувати міркування письменника про мовний генотип особистості, який накладає свій відбиток на характер її мовленнєвої діяльності.

Організаторські здібності та громадянська наполегливість у здійсненні своїх науково-педагогічних задумів О. Сербенська показала під час створення авторських і співавторських лексикографічних і довідкових праць «Словник паронімів української

мови» (1986, 2008), «Словник труднощів української мови» (1989), «Словник-довідник з культури української мови» (1996, 2004, 2006), «Практичний словничок нормативних висловів» (2002, 2015), «Екологія українського слова. Практичний словничок-довідник» (2005), «Практичний словничок складних випадків слововживання» (2007). До речі, «Словник труднощів української мови» – це перша універсальна лексикографічна праця, що охоплює складні випадки української орфографії, орфоєпії, слововживання, словотворення, пунктуації, використання морфологічних і синтаксичних засобів. Користування словниковими виданнями суттєво поглиблює вивчення культури української мови, сприяє освіті та самоосвіті студентів, працівників засобів масової інформації.

Понад десять років проф. Сербенська керувала держбюджетними темами, праця над якими стимулювала виконавців до пошуку шляхів глибшого вивчення актуальних питань сучасної науки про мову («Нові параметри розвитку українського публічного мовлення», «Семіотичний інструментарій на українському телебаченні: теоретичні засади і практика», «Проблеми екології української мови» та ін.).

Професор О. Сербенська кваліфіковано розробила і впровадила в навчальний процес курси «Культура усного публічного мовлення», «Основи техніки ефірного мовлення», «Ефірне мовлення в контексті засад риторики», «Екологія українського слова», «Усне мовлення в системі гуманістичних цінностей», «Мовний світ Івана Франка», «Ефірний текст». Підхід до висвітлення названих проблем характеризується глибокою ерудицією, духовним багатством, ораторським мистецтвом, особливою магією голосу, що зачаровує і спонукає студентів самовдосконалюватися, зростати фахово. Під керівництвом О. А. Сербенської захищено вісім дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Вона написала більше ста відгуків на автореферати докторських і кандидатських дисертацій, опонувала понад 20 кандидатських і докторських дисертацій, виступала на 55-ти міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Викладала курс сучасної української мови у вищих навчальних закладах Польщі. Тривалий час була головою спеціалізованої вченої ради К 35.051.06 із захисту кандидатських дисертацій на філологічному факультеті, нині член спеціалізованої вченої ради К 35.051.24 на факультеті журналістики. Написала й опублікувала десятки передмов до книжок і рецензій, є членом редколегій декількох наукових збірників.

Трудовий стаж О. А. Сербенської становить 75 років, з них 70 – педагогічної, 60 років роботи у Львівському університеті, 45 – на факультеті журналістики. Трудову діяльність розпочала 15-річною, працюючи бухгалтером у Золотопотіцькому райфінвідділі (1944.29.07–1945.12.09). Далі – навчання в Буцацькій СШ Тернопільської області (1947.10–1948.08), вчителька молодших класів Нагірнянської семирічної школи Буцацького району (1948.09–1951.08).

Вищу освіту здобула у Львівському державному педагогічному інституті на філологічному факультеті, тут же навчалася в аспірантурі на кафедрі української мови (1951.09–1959.03), у цьому ж навчальному закладі на кафедрі іноземних мов працювала старшим лаборантом (1959.03–1959.08). З вересня 1959 р. до сьогодні – у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Спочатку на кафедрі української мови (викладач з погодинною оплатою, старший лаборант, згодом – викладач, доцент).

Викладала українську мову на факультеті журналістики. З 1973 р. по 1986 рік доцент кафедри стилістики та редагування факультету журналістики, у 1985 – 1997 роках О. А. Сербенська завідувач, а у 1997 – 1999 роках – професор цієї кафедри. З липня 1999 р. і донині О. Сербенська – професор кафедри радіомовлення і телебачення. Кандидатську дисертацію на тему «Розвиток української юридичної термінології після великої жовтневої революції» захистила у 1965 р. Тема докторської дисертації «Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства» (1992). У 1993 році О. Сербенській присвоєно вчене звання професора. Нагороджена нагрудним знаком Міністерства освіти України «Відмінник освіти України» (1999), почесним знаком МОН України за розвиток вищої освіти – «Петро Могила» (2009), ювілейною медаллю до відзначення 350-річчя Львівського національного університету імені Івана Франка (2011), нагрудним знаком львівського міського голови «Святий Юрій» (2011), відзнакою «Медаль Івана Франка» Львівського національного університету імені Івана Франка.

10 жовтня 2008 р. Вчена рада Львівського національного університету імені Івана Франка присвоїла О. А. Сербенській почесне звання Заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка. Нагороджена орденом Княгині Ольги III ступеня (2011). Професор О. А. Сербенська – дійсний член Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка, академік Академії наук вищої освіти України. Її виступи по радіо і телебаченню, перед громадськістю насичені глибоким змістом, актуальною, просвітницькою інформацією.

Науково-педагогічна добродієність Олександри Антонівни Сербенської є надійним орієнтиром в академічно-освітньому середовищі, життєдайним джерелом студентського професійного і громадянського зростання, сівачем морально-духовних і національно-державницьких вартостей. Вітаючи Вас, високодостойна Олександро Антонівно, із величним ювілеєм, бажаю Вам насамперед доброго здоров'я, подальшої шляхетної праці. Нехай Господь Бог оберігає Вас, Вашу родину від будь-якого зла, огортаю благодаттю Добра і Добродієвства.